

İnsani Yardımda Kriz Öncesi Hazırlığın Önemi

Birleşmiş Milletler'e (BM) göre, bugün dünya üzerinde 125 milyona yakın insan, acil insani yardıma ihtiyaç duymaktadır. Kırılgan bölgelerde ve riskli çevresel şartlar altında yaşamlarını idame ettirmeye çalışan ve insani yardıma ihtiyaç duyan bu kişilerin %93'ü ise aşırı yoksullukla mücadele etmektedir.[1] Toplumların içerisinde bulunduğu bu mevcut trajik tablo, birçok insani krizi beraberinde getirmekte, söz konusu bu krizler de doğrudan doğruya insan sağlığını ve hayatını etkilemektedir. İnsanoğlunun sıhhatini ve güvenliğini tehlikeye atan; erkek, kadın, yaşlı, genç, çocuk demeden birçok insanın ölümüne sebebiyet veren bu krizler, uzun vadede ilgili coğrafyalardaki toplumların iktisadi, siyasi ve sosyal gelişmişliklerini de kötü yönde etkilemekte, bu toplumların geri kalmasına sebep olmaktadır. Özellikle ekonomik minvaldeki bu gelişmemişlik, insani krizlerin ortaya çıktığı bölgelerdeki korkunç durumun bir nesil sonraya aktarılmasına da yol açmaktadır.

İnsanların refah ve eğitim seviyelerini yükselterek hayatlarını sürdürmelerini sağlaması açısından büyük önem arz eden ekonomik kalkınma çinse insani yardım faaliyetleri ne tek başına çözümdür ne de yeterlidir. Bu sebeple de çatışma, risk ve afet bölgelerinde ortaya çıkan, doğrudan insan sağlığını ve hayatını tehdit eden insani krizlerin giderilebilmesi için yeni ve kapsamlı yaklaşımların geliştirilmesi gerekmektedir.

İnsani yardım sisteminin değiştirilmesine ve geliştirilmesine yönelik atılması şart olan adımlardan bir tanesi, çatışmaların yaşandığı coğrafyalarda devamlılık arz eden bir politik liderliktir. Sürdürülebilir politik liderlik olarak da ifade edilebilecek bu durum; çatışmaların ve karışıklıkların yaşandığı bölgelerdeki mevcut kaotik durumun önlenebilmesi, krizlerin daha ortaya çıkmadan engellenebilmesi için politika yapıcılarının aynı amaç etrafında birleşmeleri şeklinde tanımlanabilir. Bu, bir yanıyla da sorunların kaynaklandığı bölgenin kendi yerel çözümlerini üretmesi için gereken bir yaklaşımdır. Kriz bölgelerindeki karmaşıklığın giderilmesi ve insani problemlerin bütüncül bir yaklaşımla ele alınarak sürdürülebilir liderlik çatısı altında çözüme kavuşturulması, insani sorunların nihayete erdirilmesi açısından büyük önem arz etmektedir. Dışarıdan ithal çözümler yerine yerel çözümlerin işlerlik kazanması bu yaklaşımı getirecektir.

Yerel siyasi ve ekonomik yaklaşımın garanti altına alınmasından sonra ise uluslararası toplumun oynayacağı rollere sıra gelecektir. Uluslararası mecrada kriz bölgelerindeki koşulların iyileştirilmesi hususunda taahhüt edilen sözlerin tutulması ve bu anlamda şeffaf bir politika izlenmesi, kriz bölgelerinin adım adım barışa yürümesini kolaylaştıracaktır. Bu sebeple mevcut insani kriz bölgelerindeki söz konusu makûs vaziyetin değiştirilebilmesi için izlenecek kriz yönetimlerinde güncelliğini yitirmiş bütün düşüncelerin değiştirilmesi ve yenilenmesi lazımdır. Bu bağlamda insani krizlerin giderilebilmesi için insani sorunların temelini inilmeli ve krize sebebiyet veren koşullar ortadan kaldırılmalıdır. Mevcut şartların göz önünde bulundurulması neticesinde alınan insani tedbirler çatışmaların, kaosun, açlık ve yoksulluğun yaşandığı bölgelerdeki krizlerin yatışmasına katkı sağlayacak, olası insani problemlerin önüne geçebilmek hususunda uygulanması elzem olan tedbirlerin daha erken alınmasına ve yürürlüğe konulmasına yardımcı olacaktır.

Üst düzey bir dizi inceleme sonucu BM tarafından imzalanan sözleşmelerin krizleri önleme, barışı sürdürme ve barışa iştirak etme çerçevesinde getirdiği sorumluluklar da kriz bölgelerindeki mevcut çatışma haline sebep olan sorunların tanınması ve önlenmesine vurgu yapmaktadır. Buradan yola çıkarak BM sistemi; çatışma, açlık ve yoksulluk içerisinde kıvranan bölgelerde krizleri önleme, ihtimal dâhilindeki kriz risklerini azaltma ve güç durumdaki toplumların dirençlerini artırma hususunda daha kolektif çalışmalar yapmaya ihtiyaç olduğunu kabul etmiştir.[2] Yani BM'nin bütün organlarının doğrudan veya dolaylı olarak çatışma bölgelerinde barışı teşvik etmek ve ona katkıda bulunmak, çatışmaları önlemek maksadı etrafında bir araya gelerek uyumlu ve birbirini tamamlayan işler yapması gerekmektedir. Bunun tek yolu da BM Güvenlik Konseyi'ni oluşturan daimi üyelerin çıkarlarını önceleyen politik mücadeleyi, dünyanın farklı bölgelerindeki insani krizlerden ayrı tutmaktır. Bunun için de atılması gereken en önemli adım, insan hayatını tehdit eden ve Güvenlik Konseyi kararına ihtiyaç hissetmeden Genel Kurul kararı ile belirlenmiş krizlere müdahale konusunda, daimi üyelerin veto hakkının ortadan kaldırılması olabilir.

Sıhhatli çatışma ve iç savaşlar; yoksulluk, açlık ve salgın hastalıklar gibi insani krizlerle kıvranan bölgelerdeki vahim durumu daha da derinleştirmektedir. Gıda ve sağlık endüstrisi, tarım, yiyecek stokları, barınma, temiz su kaynakları gibi insanın temel ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla kurulan sosyal koruma tesisleri de buralardaki savaş hali nedeniyle akamete uğramaktadır. Bu minvalde kriz bölgelerinde yaşanan insani trajedinin etkilerini azaltabilmek maksadıyla sürdürülebilir yaşam alanları oluşturulması

teşvik edilmeli, tarım yapımı desteklenmelidir. Gıda güvenliğinin sağlanması, tarımsal faaliyetlerin desteklenmesi, insanların güvenli bir şekilde hayatlarını sürdürebilecekleri yaşam alanlarının oluşturulması, sağlık sektörünün desteklenmesi, temiz su kaynaklarına erişimin kolaylaştırılması için çalışılması; barışçıl toplumların ortaya çıkarılmasına, kriz bölgelerinde istikrarın sağlanmasına, çatışmaların ve şiddetin getirdiği sorunların bir nebze olsun yatıştırılmasına yardımcı olacaktır.

İnsani yardım alanında belki de yapılabilecek en stratejik çalışma, kırılgan toplumlarda kriz öncesi çabalar sayesinde insanları afet ve krizlere hazır ve dayanıklı hale getirmek olacaktır. Bu çerçevede, toplumların refah seviyelerini artırmak ve kriz bölgelerindeki içler acısı vaziyeti iyileştirebilmek için ortaya konan bütün çalışmalarda insanların kırılganlıklarının azaltılması ve yapılan işlerde hassasiyetle hareket edilmesi de politika yapıcıların birinci önceliği olmalıdır. Umumun hassasiyetini gözetmek ve özellikle uzun süreli kriz durumlarında mevcut kriz sebeplerini körüklemekten kaçınmak şarttır. Bunları başarabilmek için ise kriz bölgelerindeki istikrarsızlığın ve güvensizliğin kökenine inmek, sorunları doğru kavramak, bölgede izlenen insancıl çözüm odaklı politikaların ve insani faaliyetlerin önüne ket vurmamak, buralarda kalıcı barışın temini için kilit faktörlerdir.

Toplumların ekonomik büyümelerine destek çıkmak için yapılacak en önemli yatırımlardan biri olan tarımın geliştirilmesine katkı sağlamak ve yaşam alanlarının oluşturulmasında rol almak, insani krizlerin yaşandığı bölgelerin en temel meselesi olan iktisadi büyümeye de yardımcı olacaktır. Söz konusu iktisaden gelişebilme durumu ise hâlihazırda kırılgan ve hassas bir zemin üzerinde olan istikrarsız yapıyı daha stabil bir hale getirecektir. Yaşanan iç çatışmalar nedeniyle tarumar edilen hayatların direncinin artırılması için gıda güvenliğinin sağlanması, çatışmaların yatıştırılmasında rol oynayabilecek başlıca aktörlerdendir. Ayrıca uluslararası arenanın politika yapıcıları, insani kriz bölgelerine yapılan sosyal yardımların artmasını teşvik etmeli, bölgelere iktisadi yatırımlar yapılabilmesinin önünü açmalıdır. Bu durum yani bölgelere yapılacak iktisadi yatırımlar, nesillerin istihdam edilmesine ve onların maddi gelir sağlamalarına yardımcı olacaktır. Ayrıca çatışma ve şiddet ortamlarından en fazla etkilenen kesim olan kadın ve çocukların sosyal ve siyasal hayattaki kırılganlıklarının azaltılması da toplumsal barışa ve istikrara giden yolda göz ardı edilmemesi gereken bir husustur.

İnsanın kendi eliyle meydana getirdiği veya doğal felaketler nedeniyle vuku bulan insani krizlerin giderilmesi ve dünyanın içerisinde bulunduğu kritik durumdan ötürü yerle yeksan edilmiş olan insanlığın diriltilmesi noktasında, insanlığı ayakta tutan normların korunması, her şeyden önce bütün dünya devletleri için siyasi bir çağrıdır. Uluslararası insan hakları ile uluslararası hukukun evrenselliği ve bölünmezliği çerçevesinde bütün devletler çatışma ve şiddet bölgelerinde yaşamlarını devam ettirmek için çabalayan insanların gıda, beslenme, barınma, sağlık gibi temel ihtiyaçları ile hayat hakkının ve onurunun korunması hususunda sorumluluk sahibidir.

Ancak dünyanın içinde bulunduğu karanlık tablo düşünüldüğünde devletlerin sorumlu oldukları bu alana ilişkin girişimlerinde oldukça yetersiz kaldıkları görülmektedir. Örneğin daha geçen yıl Suriye'de kuşatma altında bulunan Zebadani ve Madaya'ya insani yardımların ulaştırılması engellenmiş ve insanlar kasıtlı olarak açlığa maruz bırakılmıştı. Onlarca insanın açlıktan hayatını kaybettiği bu dram, bütün insan hakları normlarına ve uluslararası hukuk kurallarına rağmen engellenememiştir.^[3]

Halbuki 1977 yılında imzalanan Cenevre Sözleşmesi'nin ek protokollerinde sivil nüfusun hayatta kalması için gerekli olan zaruri nesnelere korunmasına yönelik maddeler bulunmaktadır. Bu sözleşme, özellikle insanın en zaruri ihtiyacı olan beslenme kaynaklarının hedef haline getirilmesini ve kasıtlı bir şekilde imha edilmesini yasaklamaktadır.^[4] Bugün uluslararası sistemin en önemli sorunu da bu olsa gerektir. Yazılı metinlere geçirilmiş onlarca kural ve ilke hazırlanmış olmasına rağmen, uygulama aşamasında tam bir fiyasko yaşanmaktadır. Savaş bölgelerindeki sivillerin ve bu sivillerin yaşamlarını idame ettirebilmeleri için temel gereksinimlerinin temininin uluslararası hukuka uygun bir şekilde güçlendirilmesini hedefleyen bu evrensel hukuk normlarının yükümlülük sahibi devletler tarafından gerçek hayatta uygulanabilir hale getirilmesi gerekmektedir.

Kısacası, toplumların kriz ve afet sonrasında oluşan sorunlara karşı daha dayanıklı hale gelmeleri ve olası problemlere hızlı çözüm bulabilmeleri, kriz öncesi hazırlıklarla doğrudan bağlantılıdır. Sağlam bir sosyoekonomik temelin inşa edilmesi, insan haklarına saygılı olunması, sürdürülebilir yaşam alanlarının desteklenmesi, bireysel kırılganlıkların ve korunmaya dair risklerin azaltılması, insani yardım sisteminin güçlendirilmesi gibi birçok faktörün desteklenmesi ve yeniden düzenlenmesi hayati önemdedir.

[1] FAO 2016, "FAO Position Paper World Humanitarian Summit", s. 3.

[2] FAO 2016, s. 6.

[3] "Madaya'da 23 kiři ađlıktan öldü", *Aljazeera Turk*,
<http://www.aljazeera.com.tr/haber/madayada-23-kisi-acliktan-oldu> (24.10.2016)

[4] FAO 2016, s. 9.